

על ארגון הספר ועתידו.

אין בידי סטטיסטיקה על מספר הספרים, כתבי ה'עת והעתונים בעולם, אולם לא תהא זו טעות בידי אם אומר שרוב הוא עד מאוד; אולם הריבוי העצום והמתמיד של דברי דפוס מעמיד אותנו לפני בעיה ממשית המחמירה והולכת מיום ליום. אין בעולם ספריה היכולה להתפאר כי בגנויה נמצא אף החלק העשירי של כל היצירות שיצאו לאור מאז הומצא הדפוס; מסופקני אם נמצא ברשותה של מדינה כלשהי — אפילו נבקש בכל ספריותיה — את כל דברי הדפוס שראו אור בעולם כולו. אוסף שלם כזה — יתקבל רק אם תרוכזה ספריות כל הארצות במקום אחד, וגם אז תחסרנה יצירות שמסיבה זאת או אחרת נעלמו עד לבלתי הותיר להן שריד.

מובן כי לעולם לא יזקק אדם אחד לעשרות מיליוני ספרים, אולם כיצד גלה בין אותם עשרות מיליונים את אלו שאנו צריכים להם למטרה מסוימת? כיצד נוכל להבטיח שכל דבר בעל ערך בין ספרי העולם לא ירד לסמיון ויעמוד תמיד לרשות הזקוקים לו? אנו עומדים לפני ערימת ספרים ההולכת וגדלה כאותם מבקשי זהב החייבים לחטט בערימות חול כדי למצוא את גרגריו. שלוש הן הדרכים לשיפור המצב: ביבליוגרפיה, תאור ספרים והערכתם וקטלוג תמציתי. להלן אעמוד על כל אחד מענפי מיון חשובים אלה.

בארצות שונות נעשית עבודה ביבליוגרפית רבה, אולם מפעל זה — שהוא עצום בהיקפו אם נביא בחשבון את פעילות הביבליוגרפים בעולם כולו — עודנן רחוק משלימות. המטרה הרצויה מובנת מאליה, תכלית שאיפותינו, לפחות ברגע זה, היא לבוא עד תיאור קצר של כל הספרים, כתיביהעת והעתונים שיצאו אי פעם לאור.

המספר הכולל של יחידות ביבליוגרפיות כאלה אינו ידוע בדיוק, אולם בטוחני שהוא עולה על 50.000.000 נקבל נא מספר שרירותי זה. תיאור ביבליוגרפי קצר כולל לפחות את שם המחבר, שם הספר, מספר העמודים וגודלם, שנת ההוצאה ומקומה. עמוד אחד אינו יכול להכיל למעלה מ־50 תיאורים ביבליוגרפים כאלה; דרושים, איפוא, כמיליון עמוד לשם תיאור קצר ביותר של כל הספרים המודפסים בעולם. אם נניח שכרך אחד של ביבליוגרפיה כזו יכיל כ־500 עמוד — יצריך תיאור ביבליוגרפי קצר של תוצרת הספר בעולם כ־2000 כרך.

תכנית של ספריה ביבליוגרפית מעין זו בתהגשמה היא, על אף ממדיה הגדולים, שכן לא תעלה בהיקפה פי 10 או 15 על אנציקלופדיה מודרנית גדולה. אולם, עד כה לא נעשה דבר לביצוע משימת־יסוד ביבליוגרפית זו, ופרט לענפי מדע מיוחדים, קיימות בזמננו רק ביבליוגרפיות לאומיות וגם הן אינן שלמות. אין ספק כי כבר הגיעה שעתו של חיבור ביבליוגרפיה עולמית שלמה. סיכומן המיכני של ביבליוגרפיות לאומיות אפילו הוא עשוי להקל במידה רבה את התפקיד העיקרי, אולם ברור שהקורא בימינו מצפה למשהו העולה על חיבור מיכני פשוט. חשובה מכל היא חלוקתה המתאימה של הביבליוגרפיה הכללית למדורים מיוחדים.

מלבד ביבליוגרפיה כללית של ספרים הכרח לחבר בהקדם האפשרי את הביבליוגרפיה של כל כתבי העת בעולם. בענפי-מדע רבים קיימות כבר ביבליוגרפיות מעין זו, מהן בנות עשרות שנים. פרסומים אלו כוללים לא רק תיאור ביב-ליוגרפי קצר של המאמרים כי אם גם תמצית תכנם. חשיבות רבה לכך, שתהא ביבליוגרפיה מעין זו מקיפה את כל כתבי-העת והעתונים. אך טעות תהא בידי המנסים להקיף את כל החומר המתפרסם בעתונות בשלמותו — הכרח לשקול בוהירות אילו הם העקרונות שלפיהם יבורר החומר אשר יכלל ביבליוגרפיה זו. יש להניח שמפעל זה יראה אור במוקדם או במאוחר, כי בלעדיו י שארו רבים מענפיה של ספרות העולם בבחינת „ארץ לא נודעת“ לרוב הקוראים. כיום מגלים הקוראים תכופות תגליות בארגוי הספריות, על מדפי חנויות ספרים, או בקטלוגים של ספרים עתיקים, אף כי נושא התגלית יכול להיות ספר שהודפס בשעתו במאות ואלפי טפסים. תגליות כאלה תיפסקנה עם פרסומה של הביבליוגרפיה הכללית. אז תקומנה בכל הספריות המרכזיות מחלקות גדולות לביבליוגרפיה ובהן כ-10.000 כרכים המכילים תיאורים ביבליוגרפיים. רק בדרך זו יוכל הקורא המודרני להיזקק לספרות בעולם בשלמותה. במצב כיום, שאינו משיב רצון, אין הקוראים יודעים לעתים קרובות אילו ספרים נכתבו על הנושא המענין אותם. ואפילו יודעים הקוראים על מציאותו של הספר — חסרים הם אינפורמציה על ערכו. ולא אחת, לאחר שהשיגו את הספר, עיינו בו או קראוהו עד תומו מתברר להם בסופו של דבר כי אין הם יכולים להפיק ממנו תועלת. וכך ללא צורך חוזר הקורא על הנסיון המיגע שמן הסתם נתנסו בו לפניו קוראים רבים אחרים. במקרים כאלה על הבקורת וההערכה לבוא לעזרתנו, הואיל והן עיקר במלאכת הטיפול בספרים. יש להתחיל בהערכת הספר עוד בהיותו בכתב-יד. עובדה ידועה היא, כי במקרים רבים אין המחבר מעריך נכונה את יצירתו (לחיוב ולשלילה כאחד). תכופות אין הוא רואה את שגיאותיו, אינו מכיר את הספרות שקדמה לו, חוזר על מה שהיטיבו אחרים לומר ממנו, ואינו יכול לעשות בחומר שלו כחפצו. ספרים רבים לוקים באריכות מופרזת, בגידוש מלים, משפטים ואף פרקים שלמים ללא צורך. נוכח הזרם הגואה של תוצרת-ספרות בימינו יש צורך בבירור קפדני ובשיפור כתב-יד בטרם מתירים להדפיסם. הכרח למנוע אנשים בכל הדרכים האפשריות מקריאת ספרים רעים או מיותרים. בשטח הערכת ספרים לאחר הופעתם בדפוס המצב הוא בכל רע, בכל הארצות (וקרוב לוודאי ללא-יוצא מן הכלל). יש ספרים שאינם זוכים אף להערכה כל שהיא. ואף הספרים המבוקרים לא אחת הערכתם כה מוטעית או שטחית עד כי היא מקנה לקורא אותה מושג קלוש מאוד על הספר. מקובל משום מה, להדפיס מאמרי בקורת בכתבי-עת כלליים שונים, בעתונים ובפרסומים מיוחדים, אך הנקל להוכיח כי מאמרים אלה, וכן הביבליוגרפיות, צריכים להתפרסם בכתבי-עת המיועדים למטרה זו. ראינו שיצירת ביבליוגרפיה עולמית אחידה משימה קשה היא, אך אפשר לבצעה. עם זאת ספק הוא אם לדאבוננו, יהא זה מעשי לחבר קובץ עולמי של מאמרי-בקורת על כל שהופיע בדפוס. ההצעה המעשית ביותר היא לפרסם ידיעות על מאמרי-בקורת ובצידן תיאור ביבליוגרפי של הספר המבוקר. בדרך זו היתה רשימת הספרים הופכת גם לרשימת מאמרי-בקורת. ולו הכיל התיאור הביב-ליוגרפי גם ציון הספריות החשובות בעולם בהן נמצא הספר הנדון — היה, הקורא

המודרני מוצא את דרכו בדבריי־הדפוס המרובים שראו אור בעולם. לכשימצא הקורא בביבליוגרפיה הכללית את שם הספר המענין אותו — יראה היכן נתפרסמו מאמרי־יבקות עליו, אם נכתבו, והיכן יוכל למצוא את הספר עצמו. בעית הבאת הספר ממקום הימצאו יכולה למצוא בנקל את פתרונה על־ידי חילופים בין לאומיים ופיתוח הטכניקה של צילום.

תרבותם הגדולה והמתמדת של דבריי־דפוס מעוררת שאלות וחששות הקשור רים גם בצד הטכני של טיפול בספרים. ספריה מודרנית גדולה, המכילה למשל כ־10.000.000 יחידות, זקוקה לבנין עצום להחסנתה. שמירת הספרים בספריות כאלה בעיה טכנית מסובכת היא. בצדק הובעה הדאגה לאריכות ימיו של הספר המודרני. אין לשכוח כי העתיקים בספרים המודפסים אינם אלא בני 500 שנה, וכי הנייר שעליו מודפסים ספרים כיום וביחוד כתבי־עת ועתונים, איכותו כה ירודה היא עד כי ספק אם ישתמר אפילו 100 שנה.

נראה שלטכניקה החדשה של תצלום מוקטן נודעת חשיבות רבה בענין זה. בימינו קיימות כמה שיטות לצילום משוכלל של ספרים, הדפסות ותמונות המוקטנים אף פי אלף מגודלם הטבעי. את התמונה המוקטנת אפשר להדפיס על סרט או על נייר ממין מיוחד. בשנים האחרונות הומצאה גם דרך של צילום בשלושה צבעים על סרט ועל נייר. בעזרת מכשיר אופטי פשוט, זול ובר־טלטול, מועברת בשעת הצורך התמונה הזעירה של עמוד הספר על גבי לוח ומופיעה עליו בממדי עמוד רגיל דרך ראינוע. שני מלומדים בברית המועצות — חבר האקדמיה למדעים ד. ל. תלמוד ופרופ' ל. נ. איסקוב — חקרו בהצלחה את הבעיות הטכניות של הדפסה מוקטנת. מבחינת הצילום עצמו ומבחינת שכלול המכשיר האופטי.

כדי להבין את תוצאותיו המעשיות של שימוש נרחב בשיטת ההדפסה המוקטנת די בציון העובדה, כי ספריה בת 10.000.000 כרך עשויה היתה להיקלט בחדר אחד לא גדול ביותר. ספריות פרטיות גדולות יכולות היו להיכנס למוזדה בינונית, שבה אפשר היה לגנוז בשעת הצורך את צילומי הפרסומים הנדירים ביותר בעולם. אם נעמיק לחשוב על עתיד תרבותנו יתברר לנו, שפיתוח ההדפסה המוקטנת והפצתה הם משימה חשובה ביותר העתידה לחולל מהפכה בעולם הספרים.

(ג'ורנל אוף דוקיומנטישן)